
*Історія та історики
у Львівському університеті:
традиції та сучасність*

1661 – 2015

Львівський національний університет імені Івана Франка
Жешівський державний університет
Міжнародна Дослідницька Група
“Спільна спадщина. Польська та українська історіографія
у Львові в XIX і XX ст.”

*Історія та історики
у Львівському університеті:
традиції та сучасність
(до 75-ліття створення історичного факультету)*

За редакцією
Леоніда Зашкільняка та Павла Серженти

ББК Т1(4Ук331-2Львів)4/6-8

УДК 930.1+94(092):378.4(477.83-25)“16/20”

І 907

*Рекомендовано Вченою радою історичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
30 червня 2015 р., протокол № 10*

Рецензенти:

доктор історичних наук, професор *Костянтин Кондратюк*

доктор історичних наук, професор *Володимир Трофимович*

Видання здійснено за підтримки Жешівського державного університету
і ТОВ “АБМ-Експорт” (м. Радехів Львівської області)

І 907 Історія та історики у Львівському університеті: традиції та сучасність (до 75-ліття створення історичного факультету):
колективна монографія / за редакцією Леоніда Зашкільняка та
Павла Серженги. – Львів : ПАІС, 2015. – 412 с.

ISBN 978-617-7065-40-0

У книзі опубліковано наукові розвідки українських і польських дослідників, в яких розкрито сторінки запровадження історичних знань, навчання й дослідження історії в стінах Львівського університету від часу його заснування (1661 р.) до сучасності. Вміщені в книзі нариси і матеріали частково були апробовані на Міжнародній науковій конференції «Історія та історики у Львівському університеті: традиції та сучасність», що проходила 2–3 жовтня 2014 року, і після доопрацювання авторами включені до цього видання. Книга показує тривалий і складний шлях професіоналізації історичної науки в одному з найдавніших університетів Центрально-Східної Європи – Львівському. У формуванні історичної думки та історичного знання взяли участь вчені багатьох європейських країн і народів, що забезпечило високий авторитет цього університету та його вихованців, нерозривно пов'язало з європейською наукою і культурою.

Призначено для науковців, студентської молоді, широкої громадськості.

ББК Т1(4Ук331-2Львів)4/6-8

УДК 930.1+94(092):378.4(477.83-25)“16/20”

ISBN 978-617-7065-40-0 © Леонід Зашкільняк, Павел Серженга, 2015
© ПАІС, 2015

Зміст

Передмова (Л. Зашкільняк)

7

Частина I. Історія та історіографія в минулому і сьогодні

Перші кафедри у Львівському університеті. 1784-1805 рр.

(В. Качмар)

25

Сучасне історіописання в Україні: візії і напрями (О. Сухий)

43

Університетська історіографія в Україні: ретроспективи та перспективи (І. Колесник)

55

Михайло Грушевський та польська професорська корпорація Львівського університету: між співпрацею та конфліктами (В. Тельвак, В. Педич)

62

Польські історичні школи у Львові з перспективи дидактики: рефлексії та дослідницькі постулати (М. Гошовська)

(Polskie szkoły historyczne we Lwowie w perspektywie dydaktycznej: refleksje i postulaty badawcze (М. Hoszowska)

70

Частина II. Провідні напрями і школи

“Історіографія ерудитів” та її вплив на палеографічні студії у Львівському університеті (1784–1848 рр.) (М. Ільків-Свидницький)

82

Історія України у Львівському університеті в ХІХ столітті (Л. Зашкільняк)

91

Збірний портрет викладачів нової історії у Львівському університеті (1871/72 – 1917/18) (Є. Матерніцкі)

(Portret zbiorowy wykładowców historii nowożytnej

w Uniwersytecie Lwowskim (1871/72 – 1917/18) (J. Maternicki)

109

Стародавня історія в Університеті Яна Казимира у Львові в міжвоєнний період (К. Крульчик) (Historia starożytna

na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie

w okresie międzywojennym (K. Królczyk)

122

Історія культури в Університеті Яна Казимира і способи її викладання (Ян Птаśник, Станіслав Лемпїцкі,

Владислав Подляха) (Й. Кольбушевська) (Historia kultury

na UJK i sposoby jej uprawiania (Jan Ptaśnik, Stanisław

Lempicki, Władysław Podlacha) (J. Kolbuszewska)

132

Допоміжні / спеціальні історичні дисципліни у Львівському університеті: історіографія питання та перспективи подальшого дослідження (<i>Р. Шуст, О. Целуйко</i>)	141
Регіональна та локальна історія у Львівському університеті в 1918–1939 роках (<i>А. Стемпнік</i>) (<i>Historia regionalna i lokalna na Uniwersytecie Lwowskim w latach 1918–1939</i> (<i>A. Stepnik</i>))	154
Етнологічний інститут Львівського університету (1924–1939) як основа формування наукової школи Адама Фішера (<i>Р. Тарнавський</i>)	167
Ян Лецеєвські (приватний доцент Львівського університету) як дослідник рун і рунічних слов'янських пам'яток. Студія з історії польської рунології (<i>К. М. Ковальські</i>) (<i>Jan Leciejewski (docent prywatny Uniwersytetu Lwowskiego) jako badacz run i runicznych pomników słowiańskich. Studium z historii runologii polskiej</i> (<i>K. M. Kowalski</i>))	174
Співпраця редакції часопису “Kwartalnik Historyczny” з Львівським університетом (1887–1914 pp.) (<i>Л. Лазурко</i>)	185
Історичні дослідження Інституту суспільних наук Львівського державного університету ім. І. Франка (1963–1969 pp.) (<i>О. Луцький</i>)	193
Дослідження історії Галицько-Волинського князівства на історичному факультеті Львівського університету (<i>О. Щодра</i>)	204

Частина III. Історики та їхній творчий доробок

Історико-культурні дослідження Ігнаца Яна Гануша (<i>М. Кріль</i>)	214
Ксаверій Ліске та його діяльність щодо професіоналізації історичних досліджень у Львівському університеті (<i>В. Юльковска</i>) (<i>Ksawery Liske i jego działania na rzecz profesjonalizacji badań historycznych na Uniwersytecie Lwowskim</i> (<i>V. Julkowska</i>))	221
Ксаверій Ліске (1838–1891) та його внесок у видання історичних джерел, з особливою увагою до дипломатики (<i>М. А. Дутковска</i>) (<i>Ksawery Liske (1838–1891) i jego wkład w edytorstwo źródeł historycznych, ze szczególnym uwzględnieniem dyplomatyki</i> (<i>M. A. Dutkowska</i>))	232
Педагогічна діяльність Освальда Бальцера (1858–1933) у Львівському університеті (<i>О. Руда</i>)	239
Перший професор львівської археології Кароль Гадачек і його наукова пасія (<i>Н. Булик</i>)	246

Що було би, якби... Гелена Полячкувна (1881–1942) габілітувалась у Львівському університеті? (<i>С. Цяра</i>) (<i>Co byłoby gdyby... Helena Polackówna (1881–1942)</i> <i>habilitowała się na Uniwersytecie Lwowskim?</i> (<i>S. Ciara</i>)	257
Луція Харевічова і Ян Птасьнік: взаємини учня і вчителя (<i>О. Гуль</i>)	265
Дослідження з політичної історії Австро-Угорщини в науковій спадщині Степана Томашівського (<i>Н. Халак</i>)	275
Маврицій Горн: штрихи до наукової біографії (<i>М. Хомяк</i>)	285
Микола Андрусак та Університет Яна Казимира у Львові (<i>М. Чебан</i>)	295
Наукова та педагогічна діяльність Михайла Скорика у 1944–1947 роках (<i>І. Гілевич</i>)	302
Григорій Гербільський – історик і викладач Львівського університету: повоєнні роки (1946–1953) (<i>О. Перелигіна</i>)	311
Ігор Свешніков (1915–1995) та його діяльність у Львівському університеті (<i>К. Юхимчук</i>)	322
Історики Львівського університету випуску 1960 року: життєві долі і наукові здобутки (<i>О. Франко</i>)	333

Частина IV. Навчання історії

Історичні семінари у Львівському університеті: правові підстави і організація (1852–1918) (<i>А. Кавалец</i>) (<i>Seminaria historyczne na Uniwersytecie</i> <i>Lwowskim: podstawy prawne i organizacja (1852-1918)</i> (<i>A. Kawalec</i>)	342
Історичний семінар як форма фахового вишколу істориків у Львівському університеті в другій половині XIX ст. (<i>І. Глушук</i>)	354
Навчання історії в Університеті Яна Казимира. Програми студій 1918–1939) (<i>Й. Пісулінська</i>) (<i>Studia historyczne</i> <i>na UJK. Oferta programowa w latach 1918–1939</i> (<i>J. Pisulińska</i>)	363
Педагогічна підготовка кандидатів у вчителі історії середніх шкіл на гуманістичному факультеті Університету Яна Казимира (<i>П. Серженга</i>) (<i>Studium Pedagogiczne dla</i> <i>kandydatów na nauczycieli historii szkół średnich</i> <i>na Wydziale Humanistycznym UJK</i> (<i>P. Sierżęga</i>)	373
З досвіду викладання історії Центрально-Східної Європи у Львівському університеті (1992–2014 pp.) (<i>Н. Лешкович</i>)	382
Summaries	397
Авторський колектив тому	410

Університетська історіографія в Україні: ретроспективи та перспективи

Ірина Колесник

Концепт “університетська історіографія” (або концепт-означення “українська університетська історіографія”) має різні смисли та конотації. По-перше, можна припустити, що йдеться про курси з історіографії, що викладалися в українських вишах, по-друге, про кафедри та осередки організації історіографічної праці, по-третє, – комплекс підручників з української історіографії, по-четверте, як репрезентацію низки яскравих особистостей, університетських професорів, котрі укладали курси з історіографії – Д. Багалій, Д. Дорошенко, І. Крип’якевич, Н. Полонська-Василенко, М. Марченко, Л. Коваленко, Я. Калакура, Л. Зашкільняк тощо. По-п’яте, як на мене, концепт “університетська історіографія” пов’язаний здебільшого з проблемами концептуального синтезу та викладання загальних курсів української історіографії.

“Університетська історіографія” як даність репрезентована такими сегментами: університетська традиція, університетська історіографія за радянських часів, університетська історіографія в українській діаспорі, університетська історіографія в сучасній Україні.

Університетська традиція. Відомо, історіографія як галузь знання починає витворюватися в російських університетах з другої половини ХІХ ст. у вигляді вступних лекцій до загальних курсів з історії Росії, у яких подавався огляд літератури та джерел з предмету: у Московському університеті (С. Соловйов, П. Мілюков), Петербурзькому (К. Бестужев-Рюмін), Київському (В. Іконников, М. Довнар-Запольський, В. Антонович), Харківському (Д. Багалій), Варшавському (Д. Цветаєв), Львівському (І. Крип’якевич). У таких університетських курсах з історіографії матеріал був структурований за авторами, течіями, проблемами. Проте, домінував у викладах біографічний принцип, адже історіографія сприймалась здебільшого як сукупність біографій та праць істориків. Окремі історіографічні розвідки на українському ґрунті цілком вписувалися в існуючу університетську традицію: О. Лазаревський “Прежние изыскатели малорусской старины” (1894), Н. Василенко “К истории малорусской историографии и малорусского общественного строя” (1894), В. Біднов “Що читати по історії України (коротенька історіографія України)” (1920).

“Університетська історіографія” радянських часів. Формування цього сегменту університетської історіографії відбувалося на засадах марксистської ідеології. Перша спроба пов’язана з Н. Рубінштейном (до речі, випускником Новоросійського університету) з його курсом “Русская историография” (Москва 1941). Історія науки конструювалася автором з класово-політичної, партійно-ідеологічної точки зору, як боротьба ідейних течій: дворянської, буржуазно-ліберальної та революційно-демократичної. Перебіг історичної науки набував телеологічного змісту, наче невпинний рух історичної думки до

матеріалістичного розуміння історії. З 1930-х років унаслідок розгрому української академічної науки з обігу зникає сам термін “українська історіографія”, а відповідником стають конструкції “історіографія історії УРСР”, “історіографія України”. У лексиконі українсько-радянських істориків побутує репресивна лексика на кшталт “дворянський націоналізм”, “феодально-старшинська історіографія”, “дворянські історики-націоналісти” (Д. Бантиш-Каменський, М. Маркевич), “буржуазно-націоналістична історіографія України” (“оголтелый реакционер” П. Куліш, “либерал-соглашатель” М. Костомаров). Щоправда, за часів відлиги М. Марченко, котрий викладав курс української історіографії в Київському університеті, повертає до вжитку термін “українська історіографія”, а його монографія “Українська історіографія (з давніх часів до середини XIX ст.)” (Київ 1959) використовується як підручник аж понині. Прикметно, що за часів “застою” навчальний посібник Л. Коваленка “Історіографія історії Української РСР від найдавніших часів до Великої Жовтневої соціалістичної революції” (Київ 1983), не зважаючи на всі ознаки офіціозу, в ситуації ідейно-адміністративного тиску на все українське слугував своєрідним компромісом, засобом вивчення та популяризації української історії в культурній свідомості та освіті.

“*Університетська історіографія*” в українській діаспорі. Курси з історіографії українські історики викладали в університетах Європи та США. Так, Д. Дорошенко з 1921 р. розпочав виклади української історіографії в Українському вільному університеті, а згодом видав перший підручник “Огляд української історіографії” (Прага 1923), в якому подав українську історіографію як історію національно-історичної думки. Цей “Огляд” користується популярністю й понині. Д. Дорошенко також викладав історіографічні курси в Українському науковому інституті в Берліні (1926–1931), на яких вихувалися майбутні історики, зокрема Б. Крупицький.

“Огляд” Д. Дорошенка мав величезний вплив на О. Оглобллина, ставши його справжньою “настільною книгою”. Адже від початку своєї кар’єри історика Оглоблін цілеспрямовано цікавився вітчизняною історіографією й викладав відповідні курси у вишах Києва та Харкова. На замовлення Всеукраїнського заочного інституту народної освіти він уклав короткий огляд української історіографії (починаючи від “Історії Русів”) у вигляді конспекту лекцій, виданому згодом у Харкові. Пізніше цей курс було перероблено, й остання його частина була присвячена “марксистській історичній школі”. У 1939–1940 рр. О. Оглоблін викладав курс нової української історіографії XVIII–XIX ст. (до М. Грушевського), який він планував видати, проте рукопис обсягом 15 др. арк. так і залишився в Києві. На еміграції в другій половині 1940-х років О. Оглоблін підготував повний курс з української історіографії у мюнхенському Українському вільному університеті. Своїм завданням він уважав збереження історіографічної спадщини 1920-х – початку 1930-х років та відтворення генеалогії сучасної української історіографії. У Празі в 1945 р. надрукував розвідку “Як більшовики руйнували

українську історичну науку”, котру згодом перевидав під назвою “Українська історична наука під советами в 1920–1930-х рр.” У США ним були надруковані праці “Українська історіографія 1917–1956” у 1957р. (передрук у 2003) та “Думки про сучасну советську історіографію” (1963). Саме О. Оглоблин сформулював “принцип природної компенсації” української історіографії, згідно з яким дві гілки української історичної науки – радянська та зарубіжна – доповнювали одна одну (коли занепадала радянська, на Заході піднімалася й перебирала ідейний провід діаспорна гілка й навпаки), за цим принципом виявлялось, що українські історики – “брати по науці”. О. Оглоблину належить вислів, що має стати настановою для кожного свідомого дослідника: “Праця історика над історіографічними проблемами ніколи не може припинятися”.

Професор Н. Полонська-Василенко впродовж 1965–1971 рр. викладала курси й вела семінари з української історіографії для докторантів і магістрів філософського факультету Українського вільного університету в Мюнхені, деканом якого вона була. У 1971 р. в Мюнхені видані її лекції “у формі скрипту” під назвою “Українська історіографія” (цей скрипт переписували й оформляли В. Дідович та Б. Кузь). Це був посібник для вчителів, що слугував “синтезою” її попередніх праць з історії України. Предмет курсу подавав перебіг української історичної думки від літописів до праць XIX–XX ст., йшлося також про діяльність школи Антоновича, ВУАН, істориків на еміграції в Празі, Варшаві, Берліні, Відні, в США та Канаді. Матеріал курсу з української історіографії був структурований за принципами та лімітами державницької ідеології:

I. Княжа доба (літописи, життя святих, проповіді, юридичні пам’ятки, графіті, билини);

II. Литовське-руське князівство (літописи, юридичні пам’ятки, полемічна література);

III. Сусіди України (Новгород – літописи, Ростово-Суздальське, Московське князівство – літописи);

IV. Козацько-гетьманська доба (літописи та історичні праці; спомини, мемуари, щоденники, життя святих, проповіді, юридичні пам’ятки, економічні пам’ятки);

V. Історіографія XIX ст.;

VI. Історіографія XX ст.;

VII. Українська історія на еміграції;

VIII. Історична наука під Советами після Другої світової війни.

Цінність історіографічних зведень, запропонованих діаспорними істориками, котрі викладали курси в університетах Європи та Північної Америки, полягала в накопиченні багатого фактографічного матеріалу та аналітичних напрацювань, творенні історіографічних образів, репутацій, формул. Автори їх були безпосередніми учасниками історіографічного процесу, а відтак зберігали численні імена та факти, незаслужено забуті або стерті з історіографічної пам’яті українців, зокрема обставини погрому академічної науки в СРСР. Звісно, синтетичні курси з української історіографії укладалися за

різними критеріями: хронологічним (Д. Дорошенко), ідеологічним (Н. Полонська-Василенко), територіальним (О. Оглоблин в “Українській історіографії 1917–1956” виокремлював “українську історіографію в Наддніпрянській Україні; українську історіографію в Галичині; історіографію Карпатської України; українську історіографію за межами України”). М. Чубатий у розвідці “Українська історична наука (її розвиток та досягнення)” (Філадельфія 1971) запропонував свою схему української історіографії за принципом зміни поколінь, себто від Тараса Шевченка до сучасності (1970-х) змінилися 5 поколінь українських інтелектуалів. Для діаспорних істориків цілком природним залишався інтерес до окремих періодів та напрямів в українській історіографії, наприклад, Б. Крупницький “Українська історична наука під Советами” (Мюнхен 1957), його ж “Trends in Modern Ukrainian Historiography” (“The Ukrainian Quarterly”, 1950, vol. VI, № 1). Отже, можемо констатувати, що на відміну від радянської університетської історіографії, котра являла собою партійно-ідеологічний моноліт, діаспорна думка здавалася гнучкішою у спробах історіографічного синтезу й мала різні форми репрезентації.

Університетська історіографія в сучасній Україні. Після краху тоталітарного режиму, набуття Україною незалежності, кризи марксистської ідеології центр інтелектуального тяжіння з анклавів діаспорної історіографії почав переміщуватися в Україну, що не могло не відбитися на стані університетської історіографії. В українському інтелектуальному середовищі розпочалися процеси теоретизації та концептуалізації історіографії, що впливало на зміст і статус університетських курсів, котрі з додатку до загальних курсів з історіографії історії СРСР стали перетворюватися на повноцінні лектури з української історіографії зі своїми програмами, планами, іспитами, семінарами, кваліфікаційними роботами. Процеси реформування університетської історіографії в нинішній Україні тривають, тому можемо спробувати лишень окреслити основні напрями та тенденції цих змін.

Показовою вважаю тенденцію до теоретизації історіографічної думки. Так, у роботах львівського історика Л. Зашкільняка “Вступ до методології історії” (Львів 1996) та “Методологія історії від давнини до сучасності” (Львів 1999) проблеми методології історичного пізнання висвітлюються на матеріалах загальної історії історичної науки з переконливими українськими акцентами. У російськомовному виданні одеської дослідниці Т. Попової “Историография в лицах, проблемах, дисциплинах. Из истории Новороссийского университета” (Одеса 2007) найскладніші теоретичні питання, як-то інституалізація історіографії, її дисциплінарна історія, категорії “історіографічний процес”, “історіографічні моделі” верифікуються на матеріалах інтелектуальної історії Новоросійського університету, зокрема діяльності цілої плеяди його блискучих представників, як-то А. Маркевич, П. Біцилли, Є. Щепкін, В. Крусман та інші.

Продуктивною видається тенденція щодо концептуалізації української історіографії. Як викладач курсів історіографії в Дніпропетровському універ-

ситеті з багаторічним стажем мушу зазначити, що виклади саме з української історіографії зазнали суттєвих змін. Це означало, що минуле української історичної думки та науки сприймалось не як боротьба ідейних течій чи сукупність біографій істориків, а як історія ідей, схем, методів, наукових програм у широкому соціокультурному контексті. Йдеться про культурно-інтелектуальну концепцію української історіографії, запропоновану нами у навчальному університетському посібнику “Українська історіографія (XVIII – початок XX століття)” (Київ 2000). СENS цієї концепції полягає в тому, що перебіг історичної думки, розвиток науки історії зумовлюється зміною стилів мислення, світоглядних настанов дослідника минулого: просвітницький раціоналізм, національно орієнтований романтизм, позитивізм (у формах народництва та обласництва), методологічний плюралізм (у вигляді національно-державницького проекту М. Грушевського та теорії еліт В. Липинського). У даному посібнику подані теоретичні характеристики історіографії: гносеологічна природа, функції (конструктивна і парадигмальна), її місце в системі історичної науки, соціокультурні передумови розвитку наукових форм українського історієписання в духовно-інтелектуальному контексті різних епох та часів.

На сьогодні поширеною залишається національно-історична схема української історіографії, розгорнута у навчальному посібнику для університетського викладання професора Я. Калакури “Українська історіографія: Курс лекцій”, (Київ 2004; 2-е видання 2012). Автором окреслені вісім періодів у розвитку української історичної думки і науки від княжої доби до часів незалежності й відродження традицій національної історіографії.

Третя тенденція, що репрезентує нинішній стан університетської історіографії в Україні, – це різноманітні форми її проблематизації й ресемантизації. Мовиться про наявність великого масиву популярних видань, різного формату й гатунку рімейків попередніх історіографічних видань: К. Кондратюка “Українська історіографія XIX – початку XX століть: Основні напрями і концепції” (Львів 2002), О. Бобіна “Історіографія історії України. Навчальний посібник” (Миколаїв 2002), О. Бойка та Є. Луняк “Історіографія історії України. Навчально-методичний посібник для студентів денної форми навчання” (Ніжин 2003); К. Кондратюка та О. Сухого “Сучасна національна історіографія новітньої історії України (1914–2009)” (Львів 2010). Чимало популярних видань не лише спрощували розуміння українського історіографічного процесу, а й використовували застарілі радянські формули-штампи на зразок “історіографія історії України”.

Новий образ університетської історіографії нині формується, уточнюється, доповнюється під впливом останніх досліджень з ключових питань вітчизняного історієписання. Звісно, у центрі уваги перебувають окремі періоди та епохи у розвитку вітчизняної історіографії. В низці праць Д. Вирського реконструйовано “річпосполитський період” української історіографії, який надавав їй ознак нелінійності. На зміну традиційній тріаді: давньокиївське літописання – козацьке літописання – академічна українська історіографія

приходить нове, нестандартне розуміння місця і ролі у вітчизняному історіографічному процесі “річпосполитської доби”, котра репрезентована українкою в межах річпосполитського історієписання XVI–XVII ст. (“Річпосполитська історіографія України (XVI – середини XVII ст.)”. У 2 ч. Київ 2007-2008; “Роксолани серед Сарматів: річпосполитська історіографія України (кінець XV ст. – 1659)”, Київ 2013). Період розвитку українського історієписання на межі XVIII–XIX ст. висвітлений у відомій монографії В. Кравченка “Нариси з української історіографії епохи національного Відродження (друга половина XVIII – середина XIX ст.)” (Харків 1996). Наступну добу в українській історіографії репрезентує дослідження С. Стельмаха “Історична думка в Україні XIX – початку XX ст.” (Київ 1997).

Узагальнювальний характер має двотомне дослідження О. Яся “Історик і стиль. Визначні постаті українського історієписання у світлі культурних епох (початок XIX – 80-ті роки XX ст.)” (Київ 2014). Автор аналізує два поняття: “стиль” та “стиль мислення”. Перше має амбівалентну природу, тобто постає як авторська манера і, водночас, означає структури наукового пізнання. Концепт “стиль мислення” тлумачиться автором дослідження в трьох аспектах: 1) як канон, нормативи, програма побутування науки; 2) сукупність ціннісних та світоглядних орієнтирів науковця, історика; 3) як мовний протокол, себто мовна репрезентація минувшини. Українське історієписання XIX–XX ст. подається з перспективи взаємодії стилю і культурних епох. В авторській інтерпретації українська історіографія сприймається як зміна стилів мислення, стильових трансформацій в контексті культурних епох, якот: пізнє просвітництво; романтизм; позитивізм (“перший” та “критичний”); неоромантизм; т. зв. “масова історія”, “масова людина” або історія “знизу” чи-то масових процесів (колективне й індивідуальне, “колективний чоловік”, клас і нація, “антропологічний поворот”); реформізм та нонконформізм (український історик vs офіційний радянський канон). Прикметно, що зі стилем мислення О. Ясь пов’язує типи істориків і пропонує оригінальну їх типологію: історик-чиновник (Д. Бантиш-Каменський), перехідний тип вченого, “щирого малоросіянина”, поміщика-культурника з помітним пластом антикварного мислення (М. Маркевич), історик-критик (М. Максимович), історик-художник (М. Костомаров), вчений-аматор (П. Куліш), історик-професіонал (М. Драгоманов, В. Антонович), історик-енциклопедист (М. Грушевський), тип “приватного вченого з блискучим університетським вишколом” (В. Липинський), тип гуманітарія-культурника (С. Томашівський), тип інтелектуала-державника з домінуванням інтуїтивного способу мислення (Б. Крупницький), історик-реформіст (Ф. Шевченко, О. Компан) (див.: Ясь О. В. “Українські історики у світлі культурних епох і стилів мислення початку XIX – 80-х років XX ст.”. Автореф. дис. ... д. і. н., Київ 2014).

Стан української історичної науки в межах радянського канону, офіційної версії марксизму розкрито у дослідженнях В. Яремчука “Минуле України в історичній науці УРСР післясталінської доби” (Острог 2009), “Історія Укра-

їни в історичній науці УРСР середини 1950 – середини 1980-х рр.” (Острог 2009). Досягнення й перспективи сучасного історієписання знайшли відображення у колективній монографії за редакцією Л. Зашкільняка “Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми” (Львів 2004) та есеї Я. Грицака “Ukrainian Historiography 1991–2001” (Östereichische Osthefte. Wien, 2002).

У рамках університетської історіографії певних трансформацій та ресемантизації зазнав біографічний жанр, щоправда, втративши структуруючі функції в університетських викладах. Утім, він підсилював культурно-антропологічну та художню складові цих викладів, адже безлюдна історія ідей та напрямів в історичній науці наповнювалися відомими чи несправедливо забутими іменами істориків, подіями й драмою їх творчого життя, перипетіями наукової кар’єри, віхами інтелектуальної діяльності. Щодо фактографічного наповнення університетських курсів з радянської історіографії та історії історичної науки в українській діаспорі може прислужитися монографічна серія біографій першого покоління українсько-радянських істориків професора І. Верби: “Олександр Оглоблин. Життя і праця в Україні. До 100-річчя з дня народження” (Київ 1999), “Життя і творчість Наталії Полонської-Василенко (1884–1973)” (Київ 2008), “Історик Кость Штепа: людина, вчений, педагог” (Київ 2010, у співавт.).

Останнім часом біографічний жанр в історіографії зазнав суттєвих теоретичних новацій і методологічних змін. Так, з перспективи психоісторії та наративної психології до реконструкції творчої біографії видатного українського історика звертається В. Ващенко в монографії “Від самопрезентації до методології: психобіоісторіографічний вимір простору історієписання М. Грушевського” (Дніпропетровськ 2007). На нашу думку, продуктивним для сучасної університетської історіографії в Україні було використання таких конструкцій як “інтелектуальна біографія”, “біографія інтелектуала”. Саме ці конструкти верифікує В. Андреев в монографії “Віктор Петров. Нариси інтелектуальної біографії вченого” (Дніпропетровськ 2012). Відмінність інтелектуальної біографії від жанру традиційної біографії науковця, як доводить автор, полягає в тому, що традиційна біографістика вивчає особистість у соціальних контекстах, а інтелектуальна біографія зосереджена на соціокультурному соціумі, котрий і сприймається крізь біографію інтелектуала.

Уважаю, що університетська історіографія в Україні нині переживає фазу вирішальних змін. Статус історіографії змінюється, зі спеціальної дисципліни вона перетворюється нині на теорію та історію історичної науки. В умовах інформаційного суспільства, що зумовлене потоками інформації та комунікацій, знання стає динамічним, версiальним, система знань змінюється кожні 5-7 років, а інформація стає дедалі агресивнішою. Історіографія, продукуючи ідеї та методи отримання нового знання, може стати інструментом структуризації потоків інформації та масивів знання, що цілком

корелюється з ідеєю університету, з університетською освітою, скерованою не на сукупність знань, а методи володіння ними.

Iryna Kolesnyk (Kyiv)

University Historiography in Ukraine: Retrospect and Prospect

“University Historiography” as a concept and a reality is analyzed in this article. “University Historiography” includes four segments: university traditions, university historiography of the Soviet Epoch, Ukrainian historiography at universities in Europe and North America and recent university historiography in Ukraine. The historiography as a field of the knowledge arises from the second half of 19 th century. The historiography was formed in University courses and educational literature in the form of set of biographies of historians. Later in the framework of the Marxist ideology a historiography was considered as a struggle of ideological trends and directions in science: official noble’s, bourgeois-liberal, revolutionary-democratic. On the West in the 20-50 of the XX th century the Ukrainian historians have interpreted Ukrainian historiography from point of view of the national -historical thought. Today historiography is represented as theory and history of science.